

УДК 373.2.015.31:7

Людмила Стасюк, Любов Добринюк –
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Готовність дитини до школи

У статті розглянуто питання підготовки дітей до школи та визначено основні ознаки шкільної зрілості. Проаналізовано підходи різних країн світу до підготовки дітей до школи: Німеччина, Бельгія, Франція, Польща та ін., висвітлено особливості роботи з батьками. Проведено аналіз методик педагогічного діагностування рівнів готовності дитини до школи. Зроблено висновки щодо особливостей підготовки дітей до школи.

Ключові слова: дошкільний вік, дошкільники, готовність дитини до школи, рівень готовності, навчання у школі.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Реформаційні процеси, які відбуваються в освіті, зумовлюють необхідність розв'язання багатьох соціально-педагогічних завдань, одним із них є перехід дітей із ДНЗ до навчання у школі. Дошкільний вік – це один із найвідповідальніших життєвих циклів людини, тому шляхи розвитку дошкільників сприяють опануванню ними не лише премудростей шкільної науки, а й науки життя, набувають у сучасних умовах особливого значення.

Проблема готовності дошкільників до навчання у школі є актуальною сьогодні, оскільки це важливий крок у доросле життя, і від того, яким він буде, залежить здатність дитини пристосуватися до нових умов і використати власні можливості. Тому задля забезпечення ефективної адаптації дитини до шкільного навчання одним з найважливіших завдань дошкільного навчального закладу є психологічний супровід готовності дітей до шкільного навчання, який ґрунтується на розумінні змісту, структури та критеріїв готовності до школи. Це складний, багатокомпонентний, тривалий і взаємозумовлений процес. Цією проблемою стурбовані всі: батьки, працівники ДНЗ, вчителі, органи управління освітою, та кожен по своєму намагається розв'язати цю проблему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підготовки дітей до школи вперше було теоретично обґрунтовано в праці Я. Коменського «Материнська школа», вона є першою такою програмою підготовки дітей до школи.

Проблемами підготовки дитини до школи займалися такі науковці, як А. Богуш, Н. Бібік, М. Вашуленка, Н. Гавриш, О. Кононко, С. Лавренєва, Л. Пироженко, З. Плохій, К. Прищеп, Г. Суворова, А. Середницька та ін.

Проблема наступності в навчанні і вихованні дітей старшого дошкільного віку досліджувалась такими педагогами і психологами, як Л. Артемова, В. Кузь, Г. Люблянська, О. Проскура, О. Савченко, Д. Струннікова; діагностика готовності до шкільного навчання – О. Венгер, Ю. Гільбух, В. Дубровіна та ін.

Серед психологів над цією проблемою працювали І. Агринська, Л. Божович, В. Горбачова, Л. Маркова, Г. Щукіна.

У теоретичних напрацюваннях Т. Ілляшенко, Л. Богуславської, С. Гончаренко, Л. Кондратенко, В. Щадрикова обґрунтовані концептуальні положення готовності до школи, структурні елементи, вікова характеристика готовності.

Педагоги-дошкільники забезпечують готовність дитини до школи, а вона визначається тим, що дитина ще залишаючись дошкільником, розуміє важливість та необхідність підготовки до навчання у школі. Також готовність до школи великою мірою залежить і від батьків, їм потрібно планувати роботу з дітьми, удосконалювати їхні знання та психічну готовність.

Мета статті – обґрунтувати проблему готовності до навчання у школі дітей дошкільного віку. Тому ми розв'язали такі завдання: розглянули теоретичні аспекти проблеми готовності дитини до школи та визначили основні її компоненти; порівняли підходи різних країн світу до підготовки дітей до школи: Німеччина, Бельгія, Франція, Польща та ін.; висвітлили особливості роботи з батьками при підготовці дітей до школи; проаналізували методики педагогічного діагностування рівнів готовності дитини до школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Висвітлюючи питання про готовність дітей до шкільного навчання, необхідно підкреслити, що надходження в школу – найважливіший етап у житті дитини. Він розділяє дитинство з його некерованістю бажань з перевагою «хочу» і школу з її необхідністю підпорядкуватися дисципліні, вимогам «треба», розпорядку навчального процесу. Для того, щоб вимоги шкільного життя не викликали в дитини негативних емоцій, а перехід у нове був безболісним, необхідно готувати дітей до школи в дошкільний період [1, с. 3].

Готовність до школи передбачає створення й розробку ефективної програми гармонійного розвитку дитини із врахуванням її індивідуальних особливостей. Психологами встановлено, що вік від 6 до 7 років є перехідним між дошкільним і молодшим шкільним періодами. Важливість дошкільного періоду полягає в досягненні дитиною не тільки інтелектуальної, а й соціальної зрілості. З приходом до школи змінюється провідна діяльність шестирічного школяра – тепер праця, гра, творчість підпорядковані навчанню [9, с. 4].

Загальний розвиток дитини зазвичай визначає і її соціальний розвиток, саме він потребує особливої уваги. Недостатньо просто ознайомлювати дитину з правилами поведінки і спілкування. Необхідно виховувати її моральні риси, розвивати моральну стійкість до несприятливих і негативних умов, з якими вона може стикнутися [10, с. 18].

Говорячи про «шкільну» готовність дитини, найчастіше мають на увазі її інтелектуальний розвиток. Але є ще одна, не менш важлива сторона. І вона пов'язана із психологічною підготовкою дитини. Головне завдання вихователів та батьків – це підготувати дитину психологічно.

Перш за все, у дитини має бути бажання йти у школу, тобто мотивація на навчання у школі.

У нього треба сформувати соціальну позицію школяра: дитина повинна вміти взаємодіяти з ровесниками у школі, виконувати вимоги вчителя, контролювати свою поведінку.

Важливо, щоб майбутній школяр був здоровим, загартованим і витривалим, адже йому складно витримувати навантаження школи.

Він повинен мати достатній розумовий розвиток, який є основою успішного опанування знань, умінь і навичок, а також для підтримки темпу інтелектуальної діяльності, аби дитина встигала працювати разом із класом [2, с. 34]. Отже, для вступу в школу необхідно враховувати три важливих компоненти підготовки дітей до шкільного навчання, а саме – фізіологічний, соціальний та психологічний.

З приводу даної проблеми вчені поділили готовність дитини до школи:

- інтелектуальну;
- вольову;
- емоційну та моральну.

Усі ці аспекти тісно взаємопов'язані, і недоліки у формуванні будь-якого з них відбиваються на успішності навчання дитини. Відношення до цієї проблеми, розуміння необхідності всебічної підготовки до школи визначають майбутні успіхи дитини.

Інтелектуальна готовність до шкільного навчання включає кілька взаємозалежних сторін: дитині необхідний досить значний запас знань про навколишню дійсність; предмети і властивості, явища живої і неживої природи, людей і їх працю, моральні норми. Важливе місце в цій підготовці займає оволодіння спеціальними знаннями й умінями – грамотою й елементами математики, які впливають на успішність у школі [1, с. 3].

Вольова готовність є необхідною, адже поведіння дитини вже не підлягає хвилинним бажанням, іграм і задоволенням. Л. С. Виготський вважав вольову поведінку соціальною, а джерело розвитку дитячої волі вбачав у взаєминах дитини з навколишнім світом. При цьому провідну роль у соціальній обумовленості волі відводилася її мовному спілкуванню з дорослими [1, с. 5].

Моральна готовність включає:

- знання дитиною норм поведіння;
- позитивне ставлення до моральних норм;

- осмислене відношення до норм поведінки;
- їхнє втілення в практиці спілкування з навколишнім [1, с. 4].

Сутність поняття готовності дитини до школи полягає в цілісному особистісному розвитку кожної дитини, створенні середовища для повної соціальної та особистісної життєдіяльності дитини, її творчого розвитку, навчання, виховання, реалізації пізнавальних потреб протягом дошкільного дитинства та планового переходу до вищих освітніх ступенів. Під шкільною зрілістю або готовністю до шкільного навчання треба розуміти досягнення такого ступеня розвитку, коли дитина здатна брати участь у шкільному навчанні. Дитина повинна бути зрілою у розумовому, емоційному і соціальному відношеннях.

Взаємодія України з країнами в Європі відкриває нові можливості для її розвитку в різних галузях, сюди входить і освіта. Науково-технічна революція дає можливість порівнювати систему освіти в різних країнах, адже саме освіта на сучасному етапі стає однією з провідних сфер життєдіяльності людини.

Сьогодні в Україні можна виділити дві організаційні складові проблеми підготовки дитини до школи.

Перша полягає у *нерівноцінності умов підготовки дітей старшого дошкільного віку до вступу в школу*.

Друга проблема полягає в тому, що *певна кількість державних дошкільних закладів, приватних центрів розвитку дитини перетворилися на установи форсованого навчання, на своєрідні тренувальні майданчики з підготовки дітей до вступу в престижні школи, ліцеї, гімназії* [5, с. 7]. Усі ці реалії сьогодення і визначають проблему підготовки до школи як одну з найактуальніших у дошкільній педагогіці.

У Бельгії, Франції, Італії та Іспанії завданням дошкільного виховання є поступове ознайомлення дітей зі «шкільним середовищем».

Дошкільна освіта в цих країнах охоплює основні елементи навчання читання, письма та рахунку. У Канаді, Австралії, Нідерландах підготовка дітей до школи у нашому розумінні взагалі не є актуальною і не передбачає особливого навчання.

О. Конопко, вивчаючи проблему наступності переддошкільної й шкільної освіти, переконливо стверджує, що дошкільному навчальному закладу і школі необхідно подбати про послідовність реалізації принципів навчання і виховання і старе не тільки замінювати новим, а й зберігати здобутки попереднього етапу життя дитини [5, с. 8].

Слід зауважити, що найбільш позитивним у цьому плані є досвід організації дошкільної освіти у Франції, де з 1975 року діє закон про школу, який передбачає заходи щодо забезпечення наступності між дошкільним навчанням і школою.

Безперечною перевагою французької системи освіти є розподіл п'ятирічного терміну навчання у початковій школі на два цикли, які передбачають тісні взаємозв'язки в організації навчального процесу материнської й початкової школи.

Деякі зарубіжні дослідники зауважують як надзвичайно позитивний той факт, що у Німеччині значна кількість дітей до шестирічного віку виховується переважно у сім'ях, тобто перевагу сімейного виховання над суспільним.

Законодавче впровадження обов'язкової річної дошкільної підготовки шестирічних дітей у Польщі вважається позитивною зміною, спрямованою на вирівнювання освітніх шансів для дітей із різних соціальних верств [5, с. 8].

Дошкільна освіта у Польщі охоплює дітей віком від 3 до 6 років і реалізується в двох типах освітніх закладів – у дитячих садках і дошкільних відділеннях для дітей шестирічного віку при основних школах, у так званих «нульових класах». На думку польських педагогів і психологів, дошкільна освіта сприяє розвитку дітей і є шансом для досягнення ними надалі навчальних успіхів.

Переглядаючи підходи до підготовки дітей до школи в різних країнах світу можна визначити *основні тенденції цієї проблеми*:

- необхідність урахування рівня розвитку дитини на момент вступу до школи;
- забезпечення наступності між дошкільною і початковими ланками освіти;
- можливість варіативної підготовки дітей в умовах дошкільної, переддошкільної та початкової освіти.

Дошкільний вік – це передусім вік допитливості. Це період життя дитини, коли в неї щодня виникає безліч запитань. Запитує, значить мислить, хоче мислити – має запитувати. Усі компоненти життєдіяльності дитини впливають на подальший розвиток її пізнавальної активності.

Дослідження вчених показали, що зараз батьки раніше починають замислюватись над тим, як їхні діти підуть до школи, ніж 10-15 років тому. Вимоги до дітей значно зросли.

Збори до школи починаються не за місяць і не з магазинних полиць. Збори до школи починаються з народження, з того моменту, коли дитина починає швидко бігати й виявляти цікавість до книжок і газет. Батькам надто важливо сформувати в дитини відчуття значущості, важливості й престижності навчання. Зі школи починається дорослий шлях дитини, адже вона вперше виходить із родини в інше середовище, вчиться ставити мету й досягати її, брати на себе відповідальність за свої вчинки [25, с. 4].

Важливою умовою успішного виконання завдань підготовки до школи є організація роботи з батьками, яку необхідно здійснювати за такими напрямками:

- вивчення сімей, їх виховного потенціалу;
- залучення батьків до навчально-виховного процесу;
- формування педагогічної культури сучасної сім'ї та допомога батькам у їх психолого-педагогічній самоосвіті;
- коригування виховної діяльності родин із різним типом сімейного неблагополуччя [25, с. 6-7].

Батьки повинні максимально демонструвати свою радість від того, що їхня дитина майже школяр, а головне, що вона гідна бути ним. Психологічна підтримка дитини батьками – одна з основних і важливих умов позитивного адаптаційного періоду. Завдання вихователя – навчити батьків розумно допомагати своїй дитині, щоб у неї сформувалося позитивне ставлення до навчання, до життя, до батьків і педагогів.

Коли навчання для дітей – радість, то школа для них – не проблема. Найкраща підготовка до майбутнього – це створення в дитини внутрішнього комфорту, впевненості перед кожним новим кроком, відчуття повноти життя [11, с. 19].

Педагогові Нейлу Постману належить такий сумний вислів: *«Вступаючи до школи, дитина являє собою знак питання, а закінчуючи – її крапку»*. А як хочеться, щоб діти, батьки, педагог – усі разом завжди являли собою один знак оклику. Адже немає нагороди дорожчої, ніж очі дітей, які сяють допитливістю, добротою і любов'ю [6, с. 56].

Роботу з батьками при підготовці дітей до школи необхідно вибудовувати на принципах взаємодії «діти – батьки – педагоги», яка повинна базуватися на взаємоповазі, довірі, відповідальності та рівноправності. Основою такої співдії має стати єдність у ставленні до дитини як найвищої цінності. Ідеться про педагогічну діяльність вихователя, яка спрямована на підвищення готовності батьків до виховання дітей, на усвідомлення ними важливості відповідального батьківства, та надання їм інформації про необхідні компоненти готовності дитини до школи. Озброєні батьки цими знаннями зможуть з легкістю подолати дорогу до школи. І найважливіше – необхідно пам'ятати, що для першокласника головне не вміння і навички, а впевненість у своїх силах і підтримка з боку батьків.

Щоб дитина могла добре вчитися, до моменту вступу до школи у неї мають бути добре розвинені такі системи та функції організму, які відчувають підвищене навантаження з самого початку навчання. Насамперед це стосується центральної нервової системи. Дитина повинна вміти гальмувати свою рухову активність. Для того, щоб дитина оволоділа письмом, малюванням необхідно, щоб у неї дрібні м'язи кисті руки досягли певного розвитку та сформувалися моторні навички. Та, нарешті, необхідно, щоб у дитини була добре розвинена мова, щоб вона чітко вміла висловлювати свою думку та правильно вимовляла звуки. Без цього дитина не зможе навчитися грамотно писати. Більшість дітей, які приходять у перший клас, функціонально готові до виконання шкільних вимог. Тому ще до вступу дитини до школи потрібно за допомогою спеціальних вправ намагатися прискорити розвиток необхідних для навчання в школі функцій [8, с. 75].

Під час діагностичної діяльності особлива увага звертається на режим проведення діагностичних процедур. Усі методики, варіанти тестів, анкет, завдань і запитань для проведення бесід як з дітьми, так і їхніми батьками з метою визначення готовності дітей до навчання у школі, застосовують педагоги, психологи під час перевірки ступенів шкільної зрілості – різних рівнів розвитку дитини.

Режим проведення діагностичних процедур полягає:

- вивчення загального фізичного розвитку дитини, виховних можливостей колективу, виховного потенціалу сім'ї дитини доцільно проводити протягом деяких проміжків часу;
- рівень розвитку соціальних якостей дітей варто встановлювати на початку вступу до школи;
- пізнавальні, виховні, особистісні нахили дітей необхідно вивчати протягом певного періоду.

Встановивши сутність категорій діагностичної діяльності, перейдемо до характеристики педагогічної діагностики – готовності дитини до навчання у школі, яка включає:

- ❖ Мотиваційну готовність;
- ❖ Інтелектуальну готовність;
- ❖ Емоційно-вольову готовність;
- ❖ Тестування особистісної готовності;
- ❖ Нейрофізіологічну готовність;
- ❖ Вивчення виховного потенціалу сім'ї [12, с. 39].

Найбільш розповсюдженою діагностичною методикою загальної шкільної зрілості є модифікаційний *тест Керна-Ірасека* [1, с. 4], який включає три завдання, виконання яких дає уявлення про рівень психічного розвитку дитини: ступінь зрілості, сприйняття безпосередньо діючих на органи почуттів предметів і явищ дійсності, що повинен виконувати учень на уроці.

На етапі педагогічного діагностування педагог встановлює рівні готовності дитини до навчання, проводить бесіди, тестування, прогнозує її подальший індивідуальний розвиток, визначає оптимальний стиль навчання і виховання. Визначити рівень готовності дітей до навчання у школі, можна за допомогою психолого-педагогічних методик, в які включена перевірка різних аспектів готовності. Аналіз методик показав, що найважливішою сферою, яка характеризує рівень готовності дитини до навчання у школі, є соціальний розвиток, тобто ті якісні зміни, від яких залежить можливість жити в суспільстві, взаємодіяти з іншими людьми, дітьми та дорослими.

Висновок з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Готовність дитини до школи є актуальною проблемою в сучасному суспільстві. Вона полягає в гармонійному розвитку дитини, на основі врахування її індивідуальних особливостей. Надходження в школу – найважливіший етап у житті дитини. Вона повинна бути зрілою у фізіологічному та соціальному сенсі, досягти відповідного рівня розумового та емоційного розвитку. Правильний перебіг підготовки дитини до школи забезпечує хороший результат адаптаційного процесу у навчанні. Проведене нами дослідження дало зрозуміти, що сучасний дошкільний заклад за умов оптимального використання його можливостей, розширення деяких функцій, належної координації з боку владних структур, підтримки громадськості може вирішити проблеми своєчасної підготовки дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання за режимом та в обсязі, який найбільше влаштовує родину.

Перспективним напрямком дослідження є розробка нових програм підготовки дітей до навчання у школі, оскільки спостерігаються зміни у змісті освіти, вимогах до неї, змінюються і сучасні діти. Особливої уваги потребує розгляд синтезу загальної і психічної готовності дітей старшого дошкільного віку.

Джерела та література

1. Борисова Л. М. Готовність дитини до навчання / Л. М. Борисова // Психологічна газета. – 2005. – № 23. – С. 3-7.
2. Брикунець Л. Готовність дитини до навчання у школі / Л. Брикунець // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. – 2012. – № 12. – С. 32-34.
3. Бубін А. О. Проблеми наступності дошкільної та початкової освіти в педагогічній спадщині українських педагогів / А. О. Бубін // Волинський національний університет ім. Лесі Українки. Наук. вісн. Серія: Педагогічні науки. – Луцьк, 2010. – № 23. – С. 131-134.
4. Волкова Н. П. Педагогіка: Навчальний посібник. – К.: Академія, 2003.

5. Голота Н. Підготовка дітей до школи: практика зарубіжної дошкільної освіти / Н. Голота // Початкова освіта. – 2011. – № 48. – С. 7-9.
6. Губенко О. В. Особливості підготовки та адаптації пяти- та шестирічних дітей до школи / О. В. Губенко // Обдарована дитина. – 2010. – № 9. – С. 50-56.
7. Демиденко О. 10 порад батькам майбутніх першокласників / О. Демиденко // Педагогічна майстерня. – 2015. – № 12. – С. 29-30.
8. Дусанська Л. Готуйте дитину до школи / Л. Дусанська // Початкова школа. 2010. – № 4. – С. 75-76.
9. Колмикова О. Школа майбутнього першокласника. Успішна адаптація дітей 6-річного віку / О. Колмикова // Початкова освіта. – 2012. – № 30. – С. 4-10.
10. Левчишена О. Організована підготовка дитини до школи / О. Левчишена // Завуч. – 2009. – № 28. – С. 18-19.
11. Литвиненко С. С. Школа майбутнього першокласника / С. С. Литвиненко // Дошкільний навчальний заклад. – 2012. – № 11. – С. 2-5.
12. Мартиненко С. Орієнтовані методики педагогічного діагностування рівнів готовності дитини до навчання в школі / С. Мартиненко // Початкова школа. – 2008. – № 2. – С. 39-41.
13. Терещенко І. Адаптація дітей раннього віку до перебування в ДНЗ / І. Терещенко // Дитячий садок. – 2006. – № 11. – С. 4-5.

References

1. Borysova L. M. Hotovnist' dytyny do navchannya / L. M. Borysova // Psykholohichna hazeta. – 2005. – № 23. – S. 3-7.
2. Brykunets' L. Hotovnist' dytyny do navchannya u shkoli / L. Brykunets' // Vidkrytyy urok: rozrobky, tekhnolohiyi, dosvid. – 2012. – № 12. – S. 32-34.
3. Bubin A. O. Problemy nastupnosti doshkil'noyi ta pochatkovoyi osvity v pedahohichniy spadshchyni ukrayins'kykh pedahohiv / A. O. Bubin // Volyns'kyu natsional'nyy universytet im. Lesi Ukrayinky. Nauk. visn. Seriya: Pedahohichni nauky. – Luts'k, 2010. – № 23. – S. 131-134.
4. Volkova N. P. Pedahohika: Navchal'nyy posibnyk. – K.: Akademiya, 2003.
5. Holota N. Pidhotovka ditey do shkoly: praktyka zarubizhnoyi doshkil'noyi osvity / N. Holota // Pochatkova osvita. – 2011. – № 48. – S. 7-9.
6. Hubenko O. V. Osoblyvosti pidhotovky ta adaptatsiyi pyaty- ta shestyrichnykh ditey do shkoly / O. V. Hubenko // Obdarovana dytyna. – 2010. – № 9. – S. 50-56.
7. Demydenko O. 10 porad bat'kam maybutnikh pershoklasnykiv / O. Demydenko // Pedahohichna maysternya. – 2015. – № 12. – S. 29-30.
8. Dusans'ka L. Hotuyte dytynu do shkoly / L. Dusans'ka // Pochatkova shkola. 2010. – № 4. – S. 75-76.
9. Kolmykova O. Shkola maybutn'oho pershoklasnyka. Uspishna adaptatsiya ditey 6-richnoho viku / O. Kolmykova // Pochatkova osvita. – 2012. – № 30. – S. 4-10.
10. Levchyshena O. Orhanizovana pidhotovka dytyny do shkoly / O. Levchyshena // Zavuch. – 2009. – № 28. – S. 18-19.
11. Lytvynenko S. S. Shkola maybutn'oho pershoklasnyka / S. S. Lytvynenko // Doshkil'nyy navchal'nyy zaklad. – 2012. – № 11. – S. 2-5.
12. Martynenko S. Oriyentovani metodyky pedahohichnoho diahnostuvannya rivniv hotovnosti dytyny do navchannya v shkoli / S. Martynenko // Pochatkova shkola. – 2008. – № 2. – S. 39-41.
13. Tereshchenko I. Adaptatsiya ditey rann'oho viku do перебування в ДНЗ / І. Tereshchenko // Dytyachyy sadok. – 2006. – № 11. – S. 4-5.

Стасюк Людмила, Добрынюк Любовь. Готовность ребенка к школе. В статье рассмотрены вопросы подготовки детей к школе и определены главные признаки школьной зрелости. Авторы проанализировали подходы разных стран мира к подготовке детей к школе: Германия, Бельгия, Франция, Польша и др., высветили особенности работы с родителями. Проведен анализ методик педагогического диагностирования уровней готовности ребенка к школе. Сделаны выводы об особенностях подготовки детей к школе.

Ключевые слова: дошкольный возраст, дошкольники, готовность ребенка к школе, уровень готовности, обучение в школе.

Stasiuk Liudmila, Dobrinyuk Liuba. The willingness of the child to school. The article deals with the preparation of children to school and the main features of school maturity. The authors analyzed the approaches of different countries to prepare children for school: Germany, Belgium, France, Poland and others. Highlighted features work with parents. The analysis methods are made of diagnosing educational levels child's readiness for school. Conclusions on the specifics of preparing children for school.

Keywords: preschool age, preschool, child's readiness for school readiness, training in school.